

بررسی علل افت تحصیلی در مدارس

وقتی صحبت از افت تحصیلی می شود، منظور تکرار پایه تحصیلی در یک دوره و ترک تحصیل پیش از پایان دوره است. به عبارت دیگر افت تحصیلی شامل جنبه های مختلف شکست تحصیلی، چون غیبت مطلق از مدرسه، ترک تحصیل قبل از موعد مقرر، تکرار پایه تحصیلی، نسبت میان سنوات تحصیلی دانش آموز و سال های مقرر آموزش و کاهش کیفیت تحصیلات می شود. منظور از افت تحصیلی کاهش عملکرد تحصیلی و درسی دانش آموز از سطح رضایت بخش به سطح نامطلوب است.

افت تحصیلی یعنی اینکه دانش آموز در هنگام تحصیل بعد از یک دوره موفقیت تحصیلی یا متوسط، به تدریج ظرفیت یادگیری او کاهش یافته و یا تکرار پایه تحصیلی داشته باشد. به طور کلی نمرات او نسبت به ماه قبل یا سال های قبل سیر نزولی محسوس از خود نشان می دهد. افت تحصیلی به عنوان شاخص اتلاف آموزشی، از نظر مفهوم عام به هرگونه ضعف در سواد آموزی و یا وجود بیسوادگی گفته می شود. اما از نظر مفهوم خاص عبارت از محقق نشدن انتظارات آموزشی و شکست در اهداف آموزشی است و ناسامانی در فرآیند یاددهی - یادگیری را در برمی گیرد. ناکامی های تحصیلی به شکل گریز از مدرسه، تجدیدی، مردودی و ترک تحصیلی به منصفه ظهور می رسد.

عمده ترین دلایل افت تحصیلی

الف: علل آموزشی افت تحصیلی:

- (۱) تراکم برنامه های درسی.
- (۲) عدم برنامه ریزی تحصیلی مناسب.
- (۳) عدم وجود معلمان کافی و شایسته.
- (۴) عدم انطباق هدف و محتوای آموزش با علایق دانش آموزان.

ب: علل فردی افت تحصیلی:

(۱) هوش	(۲) رابطه معلم و دانش آموز	(۳) میل و انگیزه	(۴) آشفتگیهای عاطفی و هیجانی
(۵) بلوغ	(۶) نارساییهای جسمی	(۷) فراموشی	

ج: مشکلات خانوادگی و افت تحصیلی :

- (۱) روابط و نظام آموزشی خانواده
- (۲) اشتغال کودکان
- (۳) فقدان والد (یا والدین)
- (۴) بیسوادی والدین
- (۵) غفلت والدین نسبت به نیازهای دانش آموزان

د: مشکلات محیطی و اجتماعی در افت تحصیلی :

- (۱) عدم وجود فضای آموزشی مناسب
- (۲) فقر و محرومیت اقتصادی
- (۳) کمبود وسایل کمک آموزشی و رسانه های گروهی
- (۴) مهاجرت و انتقال
- (۵) عوامل منطقه ای و محلی

راه های کاهش افت تحصیلی

افت تحصیلی موضوعی غیر قابل حل نیست، اما حل آن هم یک باره و ناگهانی و با شیوه های آنی میسر نیست. برای مقابله با این پدیده، به برنامه ریزی های د رازمدت و زیربنایی احتیاج است. برنامه هایی که بر اساس واقعیت های اجتماعی باشند و ضمانت اجرایی به عنوان یکی از اصول برنامه ریزی آموزشی را داشته باشند.

الف) برنامه های د رازمدت یا بنیادی: این برنامه ها تدابیر زیربنایی است که یک سیاست کلی را در نظام آموزشی می طلبد. برخی از جزئیات این روش ها عبارتند از:

- (۱) تجدید نظر در نظام ارزشیابی.

۲) کاهش تعداد دانش آموزان هر کلاس.

۳) ارزیابی هوشی دانش آموزان قبل از دبستان.

۴) فراهم کردن امکانات آموزش و پرورش.

ب) برنامه های کوتاه مدت: جزئیات این برنامه ها به شرح زیر است:

۱) تهیه به موقع کتاب های درسی و فراهم آوردن وسایل کمک آموزشی.

۲) همکاری نزدیک اولیاء مدرسه و والدین.

۳) ارزیابی عملکرد معلمان و تشویق معلمان کارآمد.

۴) تقویت انگیزه های درونی دانش آموزان.

همچنین تغییر در نگرش های آموزشی معلمان، تغییر در سبک های مدیریت مدارس، نوآوری در روش های تدریس، اصلاح فرآیند یاددهی-یادگیری و توجه به مشارکت مردمی می تواند در کاهش مسائل آموزش و پرورش به ویژه افت تحصیلی مثمر ثمر باشد.

بهره گیری از مطالعات تطبیقی یعنی استفاده از تجربیات سایر کشورها نیز در این زمینه می تواند مؤثر باشد. به عنوان مثال در هند راه های زیر را به کار برده اند:

۱) روش های مؤثر تدریس عرضه شد.

۲) بازآموزی معلمان آغاز شد.

۳) بین والدین و معلمان رابطه نزدیک تر ایجاد شد.

در کشور پاکستان بیشتر روی بازآموزی ها تأکید شده و بازآموزی معلمان را سرلوحه کار خود قرار داده اند و معتقدند که این کار باید شامل آموزش مهارت های تدریس، بازنگری محتوای دروس و آموزش مهارت هایی باشد که انگیزه دانش آموزان را به درس و تحصیل بیشتر کند.

همچنین برای کاهش افت تحصیلی علاوه بر راه های درون سازمانی به راه های برون سازمانی نیز نیاز است. مثلاً کاهش علائق افراد به تحصیلات به ویژه در پسران، به خاطر نبود بازار کار مناسب و شایسته برای دانش

آموختگان است که این مهم عامل جدی در کاهش انگیزش تحصیلی در آنها می شود، به طوری که نابرابری های آموزشی در شهر و روستا و نیز نابرابری های جنسیتی (دختران در مقابل پسران) در تحصیلات عالی که در یک دهه اخیر بر عکس چند دهه قبل در نظام آموزش و پرورش و نظام آموزش عالی کشور ما رخ داده است، به دلیل عدم تطابق نیازهای بازار کار به تخصص فارغ التحصیلان مدارس و دانش آموختگان دانشگاه هاست.

خسارت های ناشی از افت تحصیلی:

(۱) هزینه های تحمیل شده به دولت که شامل:

الف) اتلاف هزینه های جاری اداره مؤسسات آموزشی توسط دولت.

ب) اتلاف سرمایه گذاری های ثابت برای احداث و تجهیز فضاهای آموزشی و پرورشی.

(۲) هزینه های تحمیل شده بر خانواده شامل:

الف) اتلاف هزینه های مستقیم خانواده مثل پرداخت حق ثبت نام، هزینه لوازم التحریر.

ب) اتلاف هزینه های حمل و نقل، ارتباطات برای رفت و آمد دانش آموزان به مدرسه.

(۳) خسارت های وارده به دانش آموزان شکست خورده شامل:

الف) هزینه فرصت از دست رفته بر اثر دیرتر راه یافتن به بازار کار.

ب) خسارت های دیگری که بر فرد وارد می شود مثل هزینه واقعی سرخوردگی، احساس حقارت و بی کفایتی و خود پنداری منفی.

به نظر می رسد که بعد روانی اجتماعی خسارت ها که به دانش آموز و خانواده او وارد می شود، به مراتب ضربات روانی جدی تری نسبت به بعد مادی خانواده بر فرد تحمیل می کند و متأسفانه جبران زخم های شکست تحصیلی به کندی انجام می شود.

نتیجه گیری

مسئله افت تحصیلی به عنوان قدیمی ترین و بحث انگیزترین مسئله آموزش و پرورش ایران در دهه های اخیر بوده است که فاصله بین وضعیت علمی موجود فراگیران با وضعیت مورد انتظار آنها از حد معقول و مقبول آن فراتر رفته است و منجر به خسارت های اقتصادی، روانی و اجتماعی شده است.

تحقیقات انجام شده نشان می دهد در کشور ما شکست تحصیلی زیاد و پرحجم بوده و از همان سال اول ابتدایی گریبانگیر برخی از دانش آموزان می شود. تحلیل های آماری نشان می دهند که این پدیده در ایران نیز همانند سایر جوامع گزینشی بوده و همه طبقات به یک نسبت با آن مواجه نیستند. این امر در مناطق محروم و روستایی و در میان حاشیه نشینان شهرها بسیار عمیق تر است.

متأسفانه گه گاه در ارائه آمار و ارقام، دقت لازم صورت نمی گیرد تا میزان و حجم واقعی معضلات آموزشی و فرهنگی مشخص شود. وقتی در مواردی مانند مسئله بی سواد ی آمار متفاوتی از ۲۲ تا ۳۲ درصد ارائه می شود، چگونه انتظار داریم برنامه ریزی درستی در این مورد صورت گیرد؟ متأسفانه بدتر از این، در بحث افت تحصیلی پاک کردن صورت مسئله، به جای حل مسئله در بحث افت تحصیلی قابل تأمل است. یعنی به جای مردودی و تجدیدی، اجازه تکرار امتحان در نوبت های متوالی را به معنی کاهش افت تحصیلی بیان می کنند.

شناخت علل فردی، اجتماعی از یک طرف و علل ساختاری و آموزشی نظام تعلیم و تربیت از طرف دیگر مسائل را پیچیده تر کرده است. بدین منظور برای کاهش افت تحصیلی می توان از تغییر و نوآوری آموزش در عرصه تربیت هنر، نظام ارزشیابی، روش های تدریس، مشارکت اولیاء، و سبک های مدیریت مدارس استفاده کرد. به امید کاهش افت تحصیلی در مدارس کشور.